

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРИНЧЕНКА
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ ТА ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Матеріали

Всеукраїнської молодіжної наукової конференції

10 березня 2017 р.

м. Київ

УДК 130.2:124.2

Довгань О.**УНАОЧНЕННЯ (ЗОБРАЖАЛЬНІСТЬ) СМISЛУ
ЯК ЗАСВІДЧЕННЯ КУЛЬТУРИ**

У статті розглянуто особливості місця і ролі унаочнення (зображальності) на тлі культури, зокрема досліджено специфіку її (зображальності) функціонування в контексті смислу.

Ключові слова: унаочнення, зображальність, смисл, соціальне мислення.

Соціальне мислення індивідуума нерозривно пов'язане із соціальним контрактом, у межах якого останній вибудовує свою поведінку. Зрозуміло, що цей процес органічно поєднаний із феноменом комунікації, який розгортається із встановленою «за замовчуванням» потребою унаочнення висловленого.

З приводу останнього маємо зазначити, що одним із найбільших здобутків людської цивілізації ми вважаємо створення мовної полісистеми: першою чергою, через ту основоположну роль, яку вона посідає у бутті особистості. Так, мова виступає засобом, інструментом, який дає змогу вибудувати коректну й успішну взаємодію Я з Іншим / Іншими, забезпечуючи можливість існування феноменів соціалізації, соціальності тощо через використання себе як бази для розгортання цих процесів.

Однак при цьому слово не є рівним об'єкту, оскільки первинно має відчуватись дистанція між позначуваним й позначальним, адже предмет і його назва — не одне й те саме. Гра зі словом і слово як творчий матеріал для помноження смислів, спроби відкриття нескінченної амбівалентності того, що ми бачимо й знаємо⁵⁸³, — це дуже важлива частина нашого буття, зокрема сфери нашого пізнання.

⁵⁸³ Дудаков-Кашуро К. Дадаизм [Електронний ресурс] / К. Дудаков-Кашуро // ПостНаука. — Режим доступу : <https://postnauka.ru/faq/70906>. — Назва з екрана.

Отже, унаочнення (зображальність) смислу несе визначальну роль, хоча останню пов'язують насамперед з репрезентацією, з показом зображень в музеях та галереях, тобто асоціюють з духом салону, глянцевою рафінованістю. Однак традиції формальної зображальності й аналітична практика формотворення, до досліджень яких звернулись деякі авангардні художники початку ХХ ст., приховують у собі потенції радикального рівня. Ці потенції накреслюють силові лінії візуальної антропологічної практики як сукупності нейрон (технологій) «виправлення» людського сприйняття, перцептивної автокорекції⁵⁸⁴.

Метою дослідження є розгляд особливостей місця і ролі унаочнення (зображальності) в контексті культури. Предметом — специфіка її (зображальності) функціонування в контексті смислу як такого.

Оскільки аналізована проблема має міждисциплінарне значення й характер, то ми вважаємо основоположними праці наступних вчених, для зручності згрупованих за напрямками, які нас цікавлять в контексті цього дослідження: Д. Б'юдженталь (соціологія смислу); М. Верховець, О. Леонт'єв, М. Мамардашвілі, Т. Олейник (психологія смислу); С. Євграфова, А. Залевська, Г. Крейдлін, М. Новікова-Грунд, Н. Уфімцева, А. Яковлева (психологія мови), В. Лемпицький, Б. Орехов (комп'ютерна лінгвістика), А. Ханов, П. Чечленл, К. Ясперс (культурологія смислу) та багато інших.

Зважаючи на вищезазначене, постулюємо, що зображальність є змінним феноменом, що диференціюється із плином часу. Так, природно, що сама ідея виставлення покладеного (зображеного) смислу на судження загалу — ситуація музею, галереї — це лише недавня традиція, що з'явилася в епоху Відродження і отримала бурхливий розвиток після Великої французької революції⁵⁸⁵. Певним чином такий алгоритм дій, за якого первинно сакральне дійство та його результат стає загальнодоступним, можна трактувати з позицій синдрому Мюнхгаузена. Його суть в імітованому розладі, який виявляється у тому, що пацієнт свідомо завдає собі певних каліцтв,

⁵⁸⁴ *Даими Т.* Деструкция соблазна тотально видимого [Електронний ресурс] / Т. Даими // Художественный журнал. — Режим доступу : <http://moscowartmagazine.com/issue/19/article/265>. — Назва з екрана.

⁵⁸⁵ Там само.

викликаючи в себе симптоми соматичного кола, тобто симптоми, пов'язані із стражданням тіла. При цьому основним рушієм таких дій залишається мотив отримання уваги й додаткової турботи⁵⁸⁶.

У контексті сучасного суспільства унаочнення (зображення) смислу можна розглядати як своєрідну дію, метою якої є епатування загалу в цілому та привернення уваги співрозмовника зокрема. У такому, вузькому, сенсі наочність виступає не просто формою для покладеного у мові й мовленні смислу, а й певним відгалуженням, його варіацією. Із останнім пов'язані особливості сприймання людиною навколишнього світу, згідно з яким мовлення, жести, інтонація тощо можуть призвести до біфуркації покладеного смислу, розшаровуючи його на інтерпретаційне мереживо.

У часи палеоліту, в епоху Давнього світу і Середньовіччя, коли те, що ми зараз автоматично долучаємо до сфери мистецтва, існувало у просторі сакрального, формальна зображальність і саме створення зображення виконували інші функції й приховували в собі могутність потенцій, належних до тривожних таємниць самого акту творіння⁵⁸⁷. Останній в певному сенсі можна сприймати як спробу засвідчення матеріальності навколишнього світу, яка спричинює можливість до його копіювання у призмі суб'єктивності творця (мовця, художника тощо).

При цьому таке засвідчення постає не просто здатністю до пасивної рецепції навколишнього середовища, якою наділені й інші біологічні види, включаючи організми з примітивною організацією нервової системи. Так, засвідчити — означає сприймати зовнішній об'єкт, усвідомлюючи сам процес сприйняття; подібно до того як філософське мислення здатне мислити про саме мислення. Тобто в засвідченні, в якому присутня чиста самосвідомість, людина усвідомлює свою дистанційованість, відокремленість від того, що сприймається, тоді як тварина ототожнена із зовнішнім середовищем, на стимули якого вона автоматично реагує (режим стимул / реакція). Інакше кажучи, акт засвідчення пов'язаний із загадкою самосвідомості людини: наче реальність свідчила про саму себе

⁵⁸⁶ Плужников И. Синдром Мюнхгаузена [Електронний ресурс] / И. Плужников // ПостНаука. — Режим доступу : <https://postnauka.ru/faq/69396>. — Назва з екрана.

⁵⁸⁷ Дайми Т. Указ. соч.

через людину. При цьому під час фізичної смерті живе засвідчення припиняється⁵⁸⁸, оскільки зникає суб'єкт цієї дії.

Таким чином, засвідчення виступає виразником матеріальності навколишнього світу, спричинюючи деструктивізм взаємодії зі смыслом. Так, межа між позначуваним й позначальним продукує відносність покладеного смыслу, розхитуючи онтологічні підвалини існування особистості, призводячи до її знецінення як осередку суб'єктивності. Показово, що психічно хворі люди лише у 20 % випадків скоюють самогубство; 65 % — це пацієнти, у яких вже після експертизи було діагностовано межовий психічний розлад: невротичні стани, депресивні стани, якісь аномалії характеру. Отже, 15 % — це психічно здорові люди, так звана умовна норма⁵⁸⁹, смысл яких був викривлений, спричинюючи безглуздість їхнього буття та потребу в його перериванні. На противагу окресленому процесу, фіксація уваги на поверхні не дає змогу індивідууму зісковзати в ілюзорні глибини баченого. Тобто ця поверхня сама по собі утримує енергію нашої уваги в радіусі іррадіації інфрасуб'єктивної інстанції і дії перцептивних сил; концентрація на цій поверхні робить нас онтологічно повноздатними⁵⁹⁰.

O. Dovgan

ILLUSTRATIVENESS (DEPICTION) OF SENSE AS TESTIMONY OF CULTURE

The article discusses the features of the place and role of illustrativeness (depiction) in culture, in particular, studies the specifics of its (depiction) functioning in the context of sense.

Key words: *illustrativeness, depiction, sense, social thinking.*

⁵⁸⁸ Там само.

⁵⁸⁹ Плужников И. Указ. соч.

⁵⁹⁰ Даими Т. Указ. соч.